

Рецензия

за дисертационния труд на Виолета Стефанова Вичева

за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 2.1. Филология – Литература на народите от Европа, Америка, Азия, Африка и Австралия (Немскоезична литература)

на тема: **„Кризата на общността. Наблюдения върху най-новата немскоезична литература“**

от доц. д-р Светлана Арнаудова,
катедра „Германистика и скандинавистика“, ФКНФ,
СУ „Св. Климент Охридски“

Биографични данни

Виолета Вичева завършва през 2006 г. СУЧЕМ „Иван Вазов“ в София в паралелка със засилено изучаване на немски език. От 2007 до 2011 г. следва немска филология в СУ „Климент Охридски“ в образователно-квалификационната степен бакалавър, а през 2011-2013 г. е магистър в програмата „Преводач-редактор“ на Факултата по славянски филологии в Софийския университет. От 2013 г. Виолета Вичева е докторант към Катедрата по германистика и скандинавистика на Софийския университет. Дисертантката участва активно в литературния и културния живот и се изявява като преводач и автор. През 2016 г. е номинирана в конкурса за млад автор на „Литературен вестник“, а през 2017 г. участва в проект „Немскоезична литература в български културен

контекст”. В нейни преводи от немски език излизат романът „Животът на Лола” от Алис Пантермюлер и няколко философски статии.

Оценка на дисертационния труд

Виолета Вичева е представила стойностен и задълбочен дисертационен труд, който изследва кризата на идентичността в произведения на автори от най-новата немскоезична литература, които досега не са били обект на детайлно монографично изследване, а са разглеждани предимно в литературната критика. Дисертацията представлява сериозно интердисциплинарно проучване, свързващо умело различни социологически теории за общественото развитие в контекста на модернизацията, водещо до разпада на общността, и задълбочен литературен анализ, който потвърждава на фона на спецификата на литературния текст социологическите хипотези за отношенията човек-общество.

Едно от големите достойнства на работата е пространното представяне на теоретичните философски и социологически трудове върху общността, които Виолета Вичева е прочела, осмислила и представила през собственото си виждане, а впоследствие е направила и връзките между основни тези на Тьонис, Хонет, Люк Нанси и Морис Бланшо до най-големите съвременни критици на разпада на общността като Зигмунт Бауман, Антъни Гидънс и Улрих Бек. Важното при дисертацията е, че след всяка глава и подточка в отделните глави Виолета Вичева обобщава кое точно от представените теоретични възгледи ще използва при интерпретацията на литературните произведения, отразяващи кризата на общността. Особено ме впечатли разделът

„Изследване на общността в литературнонаучни студии”, в който Виолета Вичева осъществява прехода към следващите подточки в дисертацията, а именно към същинската интерпретация на литературните произведения под централния аспект на видовете общности и кризата на общността. Тя подчертава, че в немскоезичните литературоведски изследвания, особено в германистичните, фокусът върху общността е по-скоро рядкост, което прави тази подточка особено релевантна за по-нататъшната работа. Дисертантката анализира самостоятелно и уверено статиите в тома „Gemeinschaft in der Literatur – Mythos oder Möglichkeit“ („Общност в литературата – мит или възможност?”) като обръща специално внимание на две от тях – на Маргот Бринк и Волфганг Асхолт – които от една страна се занимават със създаването на концепции за общност в литературата, а от друга се фокусират върху текстове от френската литература (*Новата Елоиз* на Русо и *Елементарни частици* на Уелбек) във връзка с тезите на Люк Нанси. Прави впечатление умението на дисертантката да отсява прецизно това, което ще ѝ послужи при по-нататъшния анализ, и постоянните връзки, които прави в последващото си постъпателно изложение към вече визираните философски и социологически теории. Така например в споменатата подточка 1.4. Виолета Вичева обръща специално внимание и на литературнотеоретичния труд на Фридерике Гьосвайнер за самотата в немскоезичната литература, който отново рецепира продуктивно и използва при анализите на произведенията.

Принос в работата е и това, че върху повечето произведения (изключение прави Анете Пент) няма мащабни или по-точно монографични изследвания, реферирането се позовава предимно на статии в пресата, в този смисъл Виолета е обединила в едно цяло значими творби с тема

общността. За качеството на научните ѝ занимания говори и фактът, че тя посочва и други съвременни немскоезични творби (*Das Haus der Schildkröten*, *Chronik der Nähe* от Анете Пент, романите *Indigo* от Клеменс Зец и *Die Leinwand* от Бенямин Щайн, сборникът с разкази *Alice* от Юдит Херман и др.), които познава и които образуват контекстуалната рамка на изследването. Те са останали извън обхвата на труда ѝ, това е разбираемо, дисертантката е стеснила фокуса си с цел задълбочаване и прецизност на изложението, но това показва нейната широка осведоменост и сериозността, с която е подходила към изследването си. Виолета Вичева си служи суверенно със социологическите и културологични тези за общностите и за отношенията общност-индивид, за да ги приложи творчески при интерпретацията на литературните произведения, които потвърждават или влизат в противоречие с откритиите в теоретичната част изводи. Така тя прави и своеобразен принос в подкрепа на тезата, че литературата е особен вид обществен дискурс, който архивира по специфичен начин – чрез фикционалност и многозначност – знания за обществото и човешките взаимоотношения. Виолета Вичева свързва дълбоко премислено и с убедителна логика обобщенията си от теоретичната част с целенасочени анализи на конкретните литературни творби, като следва неотклонно поставените си изследователски цели – да проследи връзката на литературата с представените социологически и философски проекти на общността и което е особено важно за труда – да установи дали най-новата немскоезична литература предлага нови концепции за отношението общност-индивид и как са реализирани те. Конкретните литературни анализи онагледяват различните проявления на кризата на общността, хвърлят мост към социологическите констатации и начертават евентуални начини за преодоляването на тази криза или

посочват причините, поради което това е невъзможно. Така литературата допълва чрез своите методи на познание и анализ на обществото знанието на научния дискурс.

Работата би спечелила още повече, ако дисертантката беше обяснила накратко (защото това не е основната ѝ задача) защо се стига до индивидуализацията, защо държавата и институциите не могат да оказват регулативни и интеграционни функции, например ако беше посочила като причини глобализацията и новото разделение на труда, които водят до несигурност на работното място и до краткотрайни и неангажиращи (или виртуални) връзки. Следвайки плътно темата на дисертацията – кризата на общността, Виолета Вичева много последователно и изчерпателно подчинява интерпретациите си на този аспект на произведенията, но поради това на някои места в работата се налага впечатлението, че връзката между разглеждането на тази проблематика и цялостното тематично и художествено богатство на творбите е нарушена. Интерпретацията на текстовете понякога се обвързва твърде тясно с тезите и изводите за общността в теоретичната част, а съществени елементи от съдържателната и естетическата структура на произведенията се коментират бегло или остават извън фокуса на анализа. Виолета Вичева демонстрира фина чувствителност и умение за работа с фикционални текстове, но не винаги е разкрита цялата пълнота на художественото послание на произведенията. Например при интерпретацията на романа *Mitten im Land* дисертантката правилно отбелязва, че в кризисни времена на морална дезориентация, нестабилност на връзките и липса на солидарност между отделните индивиди общността реализира деструктивния си и ограничаващ свободата на субекта потенциал, затова повече от всякога личността

трябва да запази своята суверенност при вземането на решения. При анализа на текста обаче вниманието би могло да се фокусира освен върху психологическите специфики на отношението личност-общност (отказа от собствените морални принципи в името на общността), и върху историческите и политическите причини за спецификите на конкретната общност, описана в романа – капсулирано общество в бившата ГДР с дясно-радикални уклони, склонно към насилие и издигаща в култ пречупения кръст. Същото важи и за романа на Анете Пент – *Мобинг*, чиято основна тема е кризата на съвременния човек, изгубил работата си вследствие на неолибералните стратегии на пазара на труда в глобализираното общество. Романът е анализиран задълбочено от Виолета Вичева от една нова и неизследвана досега перспектива, където вниманието се фокусира изцяло в унисон с целите на дисертацията върху брака на героите и въпросът за солидарността между партньорите. Въпреки това мисля, че не би било излишно тази интерпретация да се обвърже по-подробно с причината, довела и до кризата в брака на двамата партньори – безработицата, сломила съпруга, и последвалите по-нататъшни действия на работодателя на героя, които са на път да сринат психиката и на съпругата. За това красноречиво говори и заглавието на романа – *Мобинг*, психически тормоз, който засяга всички сфери на живота на семейната двойка в романа. А що се отнася до романа *Replay* тезата, че любовната двойка не може да изгради стабилни отношения поради желанието за непрекъснато изживяване на силни емоции ми изглежда малко пресилена, защото творбата се фокусира изцяло върху съвсем друг проблем – зависимостта от технологиите, и поради това отношенията между хората стават функция на тази зависимост. Това важи с особена сила за главния герой Ед Роузън, който иска да изпитва силни

чувства, но – и това е иронията в романа, отдавна е станал жертва на технологиите и изживява виртуални, а не реални връзки. Като известна слабост бих посочила и недостатъчното на някои места изследване на естетическите качества и специфики на отделните произведения във връзка с основната проблематика на дисертацията. Например в горепосочения роман *Replay* би трябвало да се изяснят по-подробно функциите на жанра на дистопията или на многото нишки на повествованието, чиято роля често остава неясна.

Заклучение

Разбира се, това са дребни недостатъци в сравнение с цялостната работа на Виолета Вичева и многото приноси моменти в дисертацията ѝ. Впечатляващо е усилието да се свържат толкова комплексни и понякога противоречиви теоретични постановки за общността с литературния поглед върху тази сложна проблематика. Това се е удало блестящо на дисертантката, която е намерила релевантна и обществено значима ниша в морето от литературни творби и необозримия брой литературоведски изследвания и литературна критика върху най-новата немскоезична литература. Виолета Вичева има съществен принос и при селектирането и интерпретирането на качествени творби от тази литература, обвързвайки ги в монографично изследване, чрез което те са разгледани в съзвучие и в тяхната многопластовост и многоаспектност под един централен теоретичен ракурс – дълбочина, което не може да бъде постигнато от оперативната критика.

В дисертацията е представена впечатляваща библиография, която показва мащабността и сериозността на изследването на Виолета Вичева.

Авторефератът е изготвен добросъвестно и следва достоверно съдържанието на дисертацията и основните тези, изложени в нея.

Положително впечатление прави отличният немски език на дисертацията, съчетан с логичен и ясен стил на изложение.

Позовавайки се на посочените по-горе качества на труда убедено препоръчвам на уважаемото научни жури да присъди на Виолета Вичева образователната и научна степен „доктор”.

доц. д-р Светлана Арнаудова

София, 10 юни 2019 г.